

Experience of implementation of the mixed form of education in ZSMU, trajectory of development and place in the system of higher medical education: materials of the educational and methodological video conference of the Central Methodological Council (May 26, 2021). Zaporizhzhia: ZSMU. P. 19-20.

5. Syrtsov, V.K., Yevtushenko, V.M., Popko, S.S., Zidrashko, G.A., Alieva, O.G., Pototska, O.I., Fedoseeva, O.V., & Tavroh, M.L. Experience in the application of modern new teaching methods in the study of the discipline "Histology, cytology, embryology" at Zaporizhzhia State Medical University. *Experience of implementation of mixed form of education in ZSMU, trajectory of development and place in the system of higher medical education: materials of the educational and methodological video conference of the Central Methodological Council (May 26, 2021). Zaporizhzhia : ZSMU. P. 17-19.*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

АХАНОВА А.В., викладач циклової комісії
шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7068-3925>
E-mail: ahanova0709@gmail.com

Сутність головного права дитини – право на повноцінно прожити дитинство, в якому поєднуються емоційний комфорт дитини та її повноцінний психічний розвиток. Інклюзивне навчання як нова форма здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами впевнено утверджується в Україні. Разом з тим забезпечення якісного інклюзивного навчання є процесом складним і тривалим, оскільки потребує інноваційних підходів у побудові педагогічного процесу, орієнтованого на реалізацію

індивідуальних можливостей розвитку кожної дитини. Формування ключових компетентностей стануть підґрунтям для формування навичок. Упровадження будь-якої інноваційної діяльності є досить специфічною і складною проблемою, оскільки потребує особливих знань, навичок, здібностей. Аналіз наукових джерел засвідчує, що проблемам інноваційної діяльності в освітній сфері було присвячено чимало досліджень провідних учених, серед яких І. Бех, Л. Даниленко, І. Дичківська, М. Кларін, О. Пехота, В. Сластьонін, А. Хуторський та інші. Дослідженню проблеми залучення дітей з особливими освітніми потребами до закладу загальної середньої освіти присвячені праці В. Авілова, В. Бондара, І. Демченко, Н. Козлова, А. Колупаєвої, І. Купрієвої, В. Ляшенко, О. Мартинчук, О. Нагорної, Ю. Найди, О. Ревуцької, Л. Савчук, В. Синьова, О. Столяренко, Н. Судакової, О. Таранченко, Н. Ткачової, Є. Чайковського та ін.

Слово «інновація» має латинське походження і в перекладі означає «оновлення, зміну, введення нового». У педагогічному аспекті поняття «інновація» означає нововведення, що поліпшує процес освітнього процесу. Інноваційні технології навчання дітей з ООП мають забезпечити розвиток і саморозвиток особистості учня з огляду на виявлені його індивідуальні особливості [8]. Отже, інновації в навчанні дітей з ООП передбачають розробку та впровадження нових форм, методів та засобів підвищення ефективності освітнього та корекційно-педагогічного процесів і сприятимуть оптимізації використання особистісно-орієнтованих, нейропсихологічних, арттерапевтичних, інформаційних технологій. Пріоритетними напрямками впровадження інноваційних технологій у навчання дітей з особливими потребами є сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку кожної дитини з тим, щоб вона відчувала себе неповторним, повноцінним учасником суспільного життя.

Освіта дітей з особливостями психофізичного розвитку є однією із найважливіших завдань для країни. Суспільство зобов'язане дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Інклюзивна освіта виникла як запит демократичного суспільства, яке сповідує гуманістичні принципи співіснування, на зростаючу кількість дітей з особливими освітніми потребами. Вона має значний освітньо-виховний потенціал і широку проблематику, яка потребує свого вирішення. Основним аспектом реалізації інклюзивної освіти є індивідуалізація навчання. Для того, щоб зрозуміти специфіку використання освітніх технологій для дітей з особливими потребами у закладі загальної середньої освіти, необхідно звернутися до основоположних понять інклюзивного навчання, таких як: «діти з особливими освітніми потребами», «інклюзивне навчання», «інклюзивне освітнє середовище», «результати навчання». Чимало дітей мають труднощі в навчанні, відтак – спеціальні освітні потреби на певних етапах свого навчання в школі. Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту [5]. Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [5]. Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [5]. Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти, які особа здатна продемонструвати після

завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів. Не зважаючи на те, що ідея інклюзії є дуже привабливою, потрібно розуміти, що дитина з особливими освітніми потребами знаходиться у середовищі, яке вимагає від неї набагато більшої концентрації та зусиль, ніж від будь-якої іншої дитини. Також важливо пам'ятати, що чим активніше така дитина буде залучена до освітнього процесу, тим більше шансів на розвиток вона має [10]. Для того, щоб застосувати ту чи іншу технологію, необхідно володіти обов'язковим колом компетенцій, які допоможуть реалізувати ці технології. Перш, за все необхідно знати ті ключові проблеми, які виникають у дітей з особливими освітніми потребами у тій чи іншій ситуації. Адже вони є загальними і проявляються постійно. Під час освітнього процесу в інклюзивному середовищі використовуються освітні технології, що є ефективними для контингенту учнів з різними потенційними можливостями: індивідуалізація навчання; традиційне інтенсивне навчання; когнітивні стратегії навчання; диференційоване викладання; пряме навчання; взаємне навчання або кооперативне навчання.

Індивідуалізація навчання є врахуванням індивідуальних особливостей учнів у навчальній роботі. Ними можуть бути різні фізичні і психічні якості і стани особистості: особливості всіх пізнавальних процесів і пам'яті, властивості нервової системи, риси характеру і волі, мотивація, здібності, обдарованість. Крім того, на навчальну діяльність учня впливають різні соціальні чинники (статус учня в класному колективі, домашні і різні інші зовнішні впливи). Визначимо особливості організації індивідуалізації навчання, виходячи із таких чинників: рівень розумового розвитку учня; швидкість засвоєння навчального матеріалу та можливість працювати самостійно (чим нижче темп просування, тим більше учні потребують допомоги); навчальні вміння (виявляються в самостійній роботі учнів з навчальним матеріалом: при сприйнятті й обробці нового матеріалу, при

виділенні з нього істотного, його структуруванні і зв'язуванні нового матеріалу з раніше пройденим, при узагальненні навчального матеріалу, повторенні і його застосуванні). До особливостей учнів, які слід враховувати при індивідуалізації навчальної роботи, належать: 1) здатність до навчання; 2) навчальні вміння; 3) навченість, яка складається як з програмних, так і позапрограмних знань, умінь і навичок; 4) пізнавальні інтереси (на фоні загальної навчальної мотивації). Специфічна навчальна мета в аспекті індивідуалізації полягає у можливості вдосконалити знання, вміння і навички учнів, сприяти реалізації навчальних програм підвищенням рівня знань, умінь і навичок кожного учня окремо і таким чином зменшити його абсолютне і відносне відставання (під останнім розуміється навчання нижче своїх можливостей), поглиблювати і розширювати знання учнів, виходячи з їх інтересів і спеціальних здібностей. Розвивальна мета індивідуалізації має сприяти формуванню і розвитку логічного мислення або його елементів (залежно від потенційних можливостей дитини), креативності й умінь навчальної праці, спираючись на зону найближчого розвитку учня. Індивідуалізація навчання володіє додатковими можливостями – викликати в учнів позитивні емоції, а саме впливати на їх навчальну мотивацію і ставлення до навчальної роботи, поліпшувати навчальну мотивацію і розвивати пізнавальні інтереси. Метою індивідуалізації навчання є одночасно збереження і подальший розвиток індивідуальності дитини, виховання неповторної особистості. Індивідуалізація навчання в закладі загальної середньої освіти розглядається як пристосування навчального середовища до особливостей учнів з особливими освітніми потребами, створення сприятливих умов для розвитку здібностей і можливостей учнів. Індивідуалізація є врахуванням індивідуальних особливостей учнів у навчальній діяльності. У першу чергу це стосується визначення тих особливостей, які впливають на навчальну діяльність дитини з

особливими освітніми потребами і від яких залежать результати навчання. Індивідуалізацію можна розглядати з точки зору процесу навчання, змісту освіти і побудови системи освіти. Якщо взяти до уваги академічну успішність, то з метою організації якісного навчання слід звертати увагу на такі аспекти: 1. Рівень розумового розвитку учня. Рівень розумового розвитку учня дослідниці Н. Менчинська пов'язує з двома поняттями: «научуваність» і «навченість». Поняття «научуваність» визначає як здатність досягати у більш короткий термін більш високого рівня засвоєння, що виступає передумовою до навчання. Результати дослідження довели, що фактори научуваності володіють відносно стабільним характером. Вони хоча і піддаються розвитку, але потребують більшого напруження в одній діяльності, і, на жаль, починають зменшуватися при переключенні на іншу. Поняття «навченість» охоплює знання, уміння і навички. 2. Швидкість засвоєння навчального матеріалу. Швидкість засвоєння навчального матеріалу – це комплексне явище, яке полягає у швидкості темпу узагальнення. Чим нижче темп просування, тим більше учні потребують допомоги. Саме цією особливістю і відрізняється більшість дітей з особливими освітніми потребами. Коли дитина з особливими освітніми потребами приходить до закладу загальної середньої освіти, то навченість може відповідати стартовому рівню навчання, але у процесі просування індивідуальною шкільною траєкторією із-за недостатньої діяльності вищих мозкових функцій її темп буде дуже різко відрізнятися від учнів з типовим розвитком. Для досягнення успіху в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами необхідно враховувати: 1) час, протягом якого дитина може концентрувати увагу (5-7 хв., 15 хв.); 2) зручність (давати дитині можливість визначити, в яких умовах їй зручніше працювати: в ресурсній кімнаті, класі/групі тощо); 3) відволікання (визначати місце і умови роботи, за яких дитина мінімально відволікається на сторонні подразники; слідкувати,

щоб увага була сконцентрована на матеріалах уроку/заняття); 4) рівень шуму (визначати робоче місце здобувача освіти поруч із учителем/вихователем, асистентом або лідером групи, щоб уникати шуму); 5) вибір матеріалів (розташовувати в центрі тільки ті матеріали, що стосуються теми, завдання; використовувати засоби навчання, які сприяють соціальному та емоційному розвитку дитини); 6) створення сприятливої атмосфери (ранкові зустрічі, святкування досягнень дитини, визначення учня «дитиною дня», нагородження призами).

Традиційне інтенсивне навчання. Використання цієї технології сприяє активізації навчальної діяльності учнів з особливими освітніми потребами, допомагає повніше й чіткіше усвідомити поняття та сформувати базові компетенції. Навчання організовується за чітко структурованою схемою. Цей процес розподіляється на окремі кроки. Розуміння пройденого матеріалу постійно контролюється, моделюється із застосуванням відповідних умінь і навичок. Учні залучаються до навчальних ситуацій, у яких вони і повинні проявити власні знання теми. Ми тут простежуємо чітку практичну спрямованість навчання. Цей процес має систематичний і послідовний характер. Інтенсивне навчання можна застосовувати при фронтальних, групових, індивідуальних формах роботи [11].

Когнітивні стратегії навчання. Когнітивні стратегії визначаються як плани, дії, кроки та процеси, спрямовані на реалізацію будь-якого навчального завдання або вирішення проблеми. Навчальні стратегії – це прийоми, що вчать думати, а головна їхня мета – формування здатності учнів розширювати сферу застосування цих засобів аби навчитися мислити. Методики формування навчальних стратегій дають можливість полегшити навчання дітей з ООП, які стикаються з труднощами у процесі навчання. Успішна навчальна діяльність учнів зумовлена такими чинниками: 1) застосуванням стратегій для

вибіркового зосередження на найінформативніших аспектах навчального стимулу; 2) стратегіями для ефективного кодування нового матеріалу для його легкого відтворення; 3) знанням того, за яких умов певна стратегія є ефективною; 4) моніторингом ефективності усіх цих стратегій. Для досягнення певних навчальних результатів стратегії можуть застосовувати і учні, і педагоги. Для учнів вони слугують інструментом, щоб «навчитися вчитись» і регулювати власну навчальну діяльність. Адже саме це закладено у базових принципах навчання:

1. Навчання – це освітній процес, що передбачає інтерпретацію учнями нової інформації, співвіднесення її з наявними знаннями та організацію для подальшого відтворення.
2. Навчання – складний інтелектуальний процес, який має повторюваний і не абсолютно лінійний характер.
3. Учні – активні учасники, на яких покладається відповідальність за конструювання смислу та регулювання власного навчання через використання різноманітних стратегій.
4. Здатність учня до навчання залежить від чинників його розвитку, сукупності загальних знань та підходу до виконання завдань. Існує чимало стратегій для розвитку та підкріплення пізнавальних процесів таких, як: організація, розуміння, повторення інформації для її запам'ятовування чи розширення. Під час виконання певних завдань учні активізують відповідні когнітивні процеси. Зважаючи на це, використовують відповідні стратегії для підкріплення та розвитку пізнавальних процесів (організації, розуміння, запам'ятовування тощо). Для опрацювання академічного матеріалу доцільно застосовувати таку послідовність почергових кроків: запитання для стимулювання мислення учнів; активне залучення мисленнєвих операцій та відпрацювання навчальних умінь на практиці; ознайомлення з графічними зображеннями, що структурують матеріал; навчання учнів уміння ставити запитання вищого рівня. Серед методик, що використовуються для формування когнітивних

стратегій, слід визначити такі: 1) «міркування у групах», 2) графічні організатори (схеми-павутинки, дерева сортування, ланцюжки послідовностей, кругові діаграми, матриці для категоризації тощо), 3) «Знаємо – Хочемо дізнатись – Дізнались», 4) мнемічні/ейдетичні прийоми та інші.

Технологія «Диференційоване навчання».

Диференційоване навчання – це теорія викладання, яка ґрунтується на тому, що навчальні підходи мають бути різними та адаптованими до індивідуальних та різноманітних навчальних потреб учнів у класі. Модель диференційованого навчання вимагає визначення в учнів рівня знань, готовності до навчання, розвитку мовлення, уподобання у навчанні та інтереси [4]. Зміст уроку концентрується на процесі викладу навчального матеріалу для різних учнів, розробляється на основі таксономії Блума (класифікація рівнів інтелектуальної поведінки від навичок мислення нижчого порядку до навичок мислення вищого порядку). Є шість рівнів: запам'ятовування, розуміння, застосування, аналіз, оцінка та креативність. Ідея диференційованої інструкції полягає у поданні матеріалу відповідно до стилю засвоєння матеріалу: візуального, слухового та кінестетичного, а також через слова. Процес уроку базується на стратегії роботи в парах, невеликих групах або індивідуально. Урок може включати традиційну систему викладання, але також можливі відео або онлайн-клас, настільна гра. Учні матимуть безліч варіантів для засвоєння матеріалу, включаючи друкований, цифровий та аудіокниги. Для цифрового тексту важливі параметри розширення тексту, а також вибір кольорів та контрастності екрану. Приклади диференціації процесу: 1. Запропонуйте схему теми / відео презентацію / підручник для учнів візуалів. 2. Дозвольте учням-аудіалам слухати аудіотекст. 3. Надайте учням-кінестетикам змогу завершити інтерактивне завдання онлайн. Результат уроку – це те, що учень створює наприкінці уроку, щоб продемонструвати майстерність

засвоєння навички. З точки зору методу диференційованої інструкції є кілька варіантів: тести з визначеннями, декілька типів виборів відповідей, сітка відповідей та структурована відповідь, відповіді «так/ні» / картки «так/ні», портфоліо теми, створення відео, малюнок / комікс. Приклади диференціації кінцевого продукту, коли учні роблять звіт до теми: 1. Учні-візуали створюють схему-малюнок теми. 2. Учні-аудіали звітують усно. 3. Учні-кінестетики роблять макет, що ілюструє тему.

Технологія «прямого навчання». Підхід розроблений Енгельманном та У. Беккером та базується на двох принципах: 1) усі учні здібні до навчання, якщо їх навчати правильно – поза попереднім досвідом та даними; 2) усі вчителі можуть досягати чудових результатів, якщо надати ефективні дидактичні матеріали та методи [11, с.105]. Структура уроку методом прямого навчання має таку послідовність: 1. Складні поняття уроку розділені на прості досяжні кроки. 2. Виклад навчального матеріалу є зрозумілим та простим. 3. Навички та кроки попередньо моделюють з дитиною. 4. Учень під керівництвом учителя успішно справляється з завданням. 5. Пропонується кілька прикладів. 6. Навичка «вбудовується» в діяльність та постійно оцінюється прогрес. Подання матеріалу має таку послідовність: 1. Перевірка рівня знань за допомогою тесту. 2. Детальний план уроку. 3. Швидкий темп виконання завдань та групові відповіді на уроці. 4. Вбудовані процедури виправлення помилок (моделювання, виправлення, перевірка). Візуальний організатор теми уроку, щоб діти могли бачити основні ідеї, як вони узгоджуються між собою та попередніми знаннями: 1. Уведіть тему. 2. Змінити складний словник знайомими термінами. 3. Навчити учнів співвідношенням між поняттями. 4. Визначити відповідні стратегії навчання. 5. Графічно відобразити організацію вмісту. 6. Забезпечити питання самотестування.

Стратегія кооперативного навчання «Пауза, підказка, схвалювання». Наприклад, за такого підходу «дитина-вчитель» слухає, як учень читає уривок прозового тексту. Коли учень робить помилку, «дитина-вчитель» чекає 5 секунд, щоб надати змогу виправити помилку самостійно. Якщо цього не відбувається, то «вчитель» підказує, а потім хвалить учня за правильну відповідь. У взаємному навчанні в умовах класу використовують такі ідеї: 1) розбивши учнів на пари випадковим способом, попросити їх мінятися ролями в парі та щотижня призначати нові пари; 313 2) запланувати таке навчання так, щоб воно відбувалося 15-20 хвилин три або чотири дні на тиждень. Вибирайте матеріали, що дозволяють самостійне виправлення помилок (наприклад, картки з відповідями у вправах на заучування). Навчайте й ретельно спостерігайте за учнями (особливо на початкових стадіях), які виступають у ролі учителя. Діти з ООП повинні навчитися: ставити питання; подавати підказки; давати позитивний зворотний зв'язок; виправляти помилки; реєструвати процес навчання. Висвітливо прийоми реалізації технології кооперативного навчання. Але спочатку зауважимо, що перед використанням цих прийомів асистенту вчителя слід продумати варіанти модифікації навчального матеріалу для ефективного виконання. Наприклад, малюнки замість тексту або застосування з гаджетів набору тексту замість написання. Нумерована команда: створена команда з чотирьох учасників. Кожному учаснику присвоюються номери 1, 2, 3, 4. Питання даються всій групі. Групи співпрацюють, щоб відповісти на запитання, щоб усі могли усно відповісти на запитання. Учитель називає номер (наприклад, два), і учень дає відповідь. Лінія самооцінювання: Учні ставлять собі бали від 10, що означає, що вони розуміють щось цілком і 1, тобто не розуміють. Думай у парі – поширення думки: Цей метод дозволяє формувати навички індивідуального рішення навчального завдання. Вчителі ставлять питання, що вимагає абстрактного осмислення. Учні думають і записують відповідь. Пара

формується і вони розповідають про свою відповідь партнерові. У класі діляться відповідями. Думайте у парах та четвірках: подібно до структури мислення – у парі. Учитель запитує учнів, як вони виконають завдання, призначені для пар, згодом пари приєднуються до іншої пари, щоб порівняти свої висновки. Інструкція новоствореним «квадратам» полягає в досягненні консенсусу в межах груп або пояснення своїх висновків іншій парі, яка приєдналася до них. *Переміщатись – Завмерти*: учні піднімаються і рухаються по класу. Попросіть учнів переміщатись, а потім завмерти. Поставте питання, а учень у парі разом із партнером обговорюють це. Потім поставте питання кільком дітям, щоб вони поділилися своїми ідеями з класом. Таким чином, успіх у створенні інклюзивного середовища можна констатувати тоді, коли у ньому приймають всіх дітей, цінують їх унікальні риси та надають можливості для навчання й діяльності в різний спосіб залежно від індивідуальних потреб і цілей. З огляду на це, інноваційна діяльність є досить специфічною і складною, а отже, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Для успішної інклюзії в умовах закладу загальної середньої освіти необхідно враховувати такі чинники: командний підхід; вивчення потенційних можливостей дитини з ООП; застосування адекватних і ефективних технологій навчання; задоволення індивідуальних освітніх потреб дітей; педагогічно правильної педагогічної підтримки дітей з ООП та їх батьків; співпрацю з батьками; створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі.

Таким чином, ефективність навчання дітей з особливими потребами в інклюзивному класі забезпечать: індивідуалізація навчання, традиційне інтенсивне навчання, когнітивні стратегії навчання, диференційоване викладання, пряме навчання, взаємне навчання або кооперативне навчання. Навчання дитини в закладі загальної середньої освіти може бути успішним за наявності адекватних освітніх технологій і підтримки.

Бібліографічний список:

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. С. 56–72.
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор В.Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Інноваційні технології в діяльності інклюзивно-ресурсного центру: метод. посіб. / за ред. А.Г. Обухівської, Т.Д. Ілляшенко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 228 с.
4. Ткачова Н.Г., Булаш І.В., Турчина І.С. Інноваційні техніки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Молодий вчений*. 2018. № 11(63). С. 276-282.
5. Колупасва А.А, Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навч.-метод. пос. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
6. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами: навч.-метод. посіб. Рівне, 2016. 141 с.
7. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / за ред. О.М. Пехоти. К. : Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
8. Особливості роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. Вісник № 4 НДЛ інклюзивної освіти / упор.: Л.О. Савчук, І.В. Юхимець. Рівне : РОППО, 2013. 53 с.
9. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад.: О.В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.
10. Ревуцька О.В. Інноваційні технології в навчанні осіб з особливими потребами. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/20509/1/164-Revutska-265-267.pdf>
11. Теорія і практика інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / упор.: К.М. Бондар Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.
12. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Львів : «Новий світ», 2019. 264 с.